

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Antonii Mariae Gratiani A Burgo S. Sepulchri Episcopi Amerini De Vita Joannis Francisci Commendoni Cardinalis Libri Quatuor

Graziani, Antonio Maria

Parisiis, 1669

Cap. X. Actio cum Rege, & Polonis de foedere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9616

mendonum fœminæ probitatem, innocentiamque testatus, etiam fortunam ejus, quam ipse fecisset, profusis lacrymis est miseratus; quas tamen lacrymas nemo erat, qui veras putaret. Cui enim credibile videretur, quam nuper non contentus conjugali toro, domo, Regno exegisse, ipso quoque matrimonio dejicere, vel vitæ suæ, Regni que discrimine moliebatur, ejus extinctæ desiderio commoveri? At ipse & nuncium mortis, & funeris diem non mœrore solùm, ac lugubri cultu, sed propè muliebri fletu est profecutus; & quod haud minùs mirere, nulla jam ampliùs tum ab ipso, tum ab suis audita novarum nuptiarum mentio est, nulla procreandorum liberorum, nulla firmandi in familia Regnum, quæ antea alternis propè verbis jactabantur: sive concubinæ, quam nuper in Regiam transfulerat, blanditiis delinitum, ejusque amori deditum novi conjugii pœnitere cœperat: sive hoc inest humano ingenio vitium, vt ad vetita impotenti impetu feratur, eadem adepta contemnat.

Actio cum Rege, & Polonis de fœdere.

C A P U T X.

DE Turcico bello, deque jungendis adversus eam gentem armis egit vehementer cum Rege Commendonus, multaque quæ apta

O o iij

rei visa sunt, accuratè apud eum differuit. Sed res erat multis, ac propè inexplicabilibus involuta difficultatibus. Rex ipse mulierculæ amori deditus, suis addictus voluptatibus, ingenio imbellis, & vacuo curis otio gaudens, animo, & corpore æger, minimè opportunus belli consiliis erat: ita tamen loquebatur, vt Christianorum consensui adversus Christianæ pietatis hostes non defuturus videri vellet, & omnia ad concilium suorum, quod tum maximè Varsoviæ cogebatur, rejiceret; siquidem pacis, ac belli jura legibus Polonorum sunt penes id concilium. Polonis antiquum fœdus, ac pax cum Turcis manebat, eaque lætabantur, neque vt abrumperent, & cum prævalido hoste in certamen descenderent, adduci se passuri vllâ spe, vllis promissis videbantur. Omnibus in ore erat Varnensis clades, memoriâque ejus & vulgò horrebant, & vrgenti Commendono, ac ne vni resides in communi causa adversus communem hostem esse vellent, horranti sæpè opponebant. Uladislaus Jagellonis filius ab Ungaris, Polonisque pariter Rex expetitus vtrique genti imperitabat, & florebat eâ tempestate Ungarica res armis, virisque, & Regni fines in Thraciam vsque extenderat. Et Turcæ latè parto in Asia Imperio, multis clari victoriis, tum maximè Bizantio, Europæque imminebant, ac Amurates eorum Rex, ne pluribus simul bellis distineretur, & vt majori inde mole in Constantinopolitanum Cæsarem verum

Jagellonis

hostem suum incumberet, pacem cum Uladislao composuerat. Sed Eugenius IV. Pontifex Maximus, veritus ne si gens bellicosa, & imperii avida, & infensa Christiano nomini Constantino-
 polim oppressisset, par inde periculum non Græ-
 ciæ solùm, finitimisque Provinciis, sed Italiæ
 quoque, & Christianæ Reipublicæ vniversæ crea-
 retur, Cæsarinum Cardinalem ad Uladislau-
 misit, quanti Ungariæ, Poloniæque interesset
 arceri Europâ Barbaros, illámque pestem finibus
 Regnorum suorum summoveri monens, & hinc
 Constantinopolitano Cæsare magnis copiis Thra-
 ciæ claustra occupante, hinc Venetis, Genuensi-
 búsque mare classe tenentibus, posse nimirum jam
 in communem perniciem crescens malum, ante-
 quam maiora incrementa caperet, opprimi, nisi
 ipse vano pacis nomine deceptus victoriam mor-
 raretur; perpulit juvenem, vt repudiatâ pace,
 quam paulò antè cum Amurate pepigerat, eum
 bello aggredere, infelici prorsus exitu. Nam
 apud Varnam collatis cum eo signis ita conflixit,
 vt victor quidem ab dextero cornu, in quo ipse
 constiterat, Turcas in fugam auerterit: sed ho-
 stes victores alterius Christianorum cornu ab ter-
 go adorti Regem interfecerunt, ac magnam in-
 de cædem nostrorum, amisso Rege, effusè fugien-
 tium ediderunt. Hujus memoriam cladis Polo-
 ni omnibus sermonibus vsurpantes à pace, atque
 amicitia Turcarum ne discederent inter se co-
 hortabantur, & præterea haud ineptè differè-

bant, breuem Venetorum, Hispanorúmque societatem fore, quâ solutâ Polonis solis, & violatæ semel fidei reis, cum valentissimo Rege Asiæ, & Europæ opibus subnixo dimicationem haud quaquam suarum virium subeundam. Comendonus quam in consensu gentis nullam habebat, aliquam tamen arte, atque industriâ spem ipse effecerat: nam è Principibus, qui multi domum ejus (fuit enim semper ab illa gente mirè cultus) frequentabant, acerrimum quemque traxerat in sententiam, alios spe adipiscendi militares præfecturas, alios famæ, & propagandi nominis, alios prædarum cupidine illiciens, vt si res ad disceptationem Senatûs deducta foret, haud negligenda factio belli auctorum futura fuerit. Quod erat consilio comparatum, etiam casus adjuvit. Valachiam finitimam Polonis gentem, & Turcarum vectigalem Bochdanus Alexandri filius traditam à patre habebat. Huic adolescenti Polona virgo insigni formâ è Tarlorum familia nobili, atque opulenta apud Russos nupserat, ad quam deducendam, relicto Regno, Bochdanus in Russiam transierat. Iratus Regulo, infensúsque magnopere erat Christophorus Sborovius Polonus, ferox juvenis, & genere, & opibus suis, suorumque elatus; iræ causa erat, quòd in Valachiam ad spem sororis nuptiarum à Bochdano accitus, inde ex juvenilibus causis orto inter eos dissidio spretus, ac ludibrio habitus domum redierat. Is cognito Bochdani in Russiam adventu, occul-

occultus in proxima loca cum delectis juvenibus concesserat, intentusque inimicum observabat. Et Bochdanus trajecto Tyrâ flumine, quo Valachia à Russia dividitur, nihil suspicatus hostile, juvenili impetu, quò se inopinatum conjugii offerret, cum paucis celeri rhedâ prævectus antecesserat suorum agmen; quâ re cognitâ Sborovius incautum juvenem insidiis excepit, ac duobus vulneribus faucium in oppidum suæ ditionis abduxit. Id verò vbi in Valachiam est perlatum, gens ingenio ad omnem novæ spei auram mobili, nec vnquam fida Regibus suis, & Bochdanum paternæ sævitæ memoriâ perosa, alium sibi Principem legit, qui missis celeriter Bizantium Legatis, hinc criminando Bochdanum, quòd res novas cum Polonis, Christianisque moliretur, hinc pecuniâ, ac largitione, quæ omni jure potentior est, apud venales Barbarorum animos tenuit, ut rata esset voluntas Valachorum, atque ipse in Regis fidem acciperetur, ad præsidiumque Regni aliquot ei equitum turmæ mitterentur: perlatâque in Poloniam erat fama, acceptâque, ut cuncta in majus differt rumor, illum quò plus gratiæ apud Turcas iniret, animum ad eorum quoque superstitionem, sacrâque traduxisse, eorumque ritu, ac ceremoniâ circumcidi se passum. Bochdanus, cum Sborovii facinus, à quo se pecuniâ redimere coactus fuerat, in summa invidia esset, partim miseratione tam indigni casûs, partim Tarlorum gratiâ, studiisque adjutus,

Polonos ad consilium reducendi se in Regnum concivit. Neque enim non suarum rerum interesse illi rebantur, Provinciâ finitimâ Ruffiæ hominem suum potiùs, quàm Turcarum beneficium agnoscentem potiri. Coactâ igitur manu, ac trajecto Tyrâ impetum in Valachiam fecerunt, & haud magno negotio novum expulsuri Principem erant, ni Rex Poloniæ, Senatúsque cùm Turcarum militum præsidium esse cum Valacho accepissent, in magnum coniecti metum, ne Turcicum inde bellum conflaretur, properè suos ab incepto revocarunt, eósq; vi, atque armis abstinere, ac tantùm dare operam, vt reconciliarentur Bochdano popularium animi, illorúmque voluntate in Regnum rediret, jusserunt. Sed ipsis quoque Turcis ea res suspicionem incusserat Polonici belli, cujus concitatore[m] esse apud Regem Pontificis Maximi Legatum non ignorabant, & magnopere querebantur initium violandæ pacis à Polonis fieri. Convenerant interea frequentes Varsoviam ad concilium Poloni, nec aliud quominus Commendono Senatus daretur, quàm Regis morbus distinebat; nam Senatum adire, absente Rege, dignitatis suæ Legato non videbatur. Cùm ingravesceret in dies morbus, nec res diutiùs differenda videretur, decursum eò est, vt delecta Senatús pars ad audienda Legati verba domum ejus veniret. Venere Archiepiscopus Gnesnensis, Ordinis ejus Princeps, & Episcopi tres Cracoviensis, Plocensis, & Presmi-

liensis, cum Palatinis sex, & Castellanis octo, & Cancellario Regni, & Marefciallo, (nomina hæc Magistratûs sunt, quibus Polonorum Senatus constat) qui quàm potuit, honorificè, & comiter à Legato accepti cum confedissent, pro omnibus Cancellarius est locutus: Regem, quia venire ipse in Senatum, ad quem de Pontificis Maximi postulatis esset referendum, valetudine impeditus non posset, legisse viros gentis suæ Principes, qui ad eum suo, Senatûsque nomine adirent, dictaque exciperent; petere, ut cum his, in quibus Senatûs instar esset, tanquam cum præsentente se de omnibus rebus loqui ne gravaretur. Commendonus præfatus graviter se ægrè ferre Regi minùs bene esse, eique celerem morbi depulsionem, salutemque ominatus, se quidem libentissimè fuisse facturum dixit, ut Senatum per salutarer, atque alloqueretur vniversum; sed quando id minùs commodum fuerit, in eorum virorum dignitate, atque amplitudine, qui ad se convenissent, Senatûs se, gentisque totius majestatem sibi constituturum. Deum deinde testatus est, se quicquid consilii, aut deliberationis iis afferret, eâ mente, animoque esse facturum, ut si de ipsius patriæ suæ salute consuleretur, fide, ac religione majori sententiam non esset dicturus; ita enim & meritos de se Polonos esse, & suum perpetuum, ac singulare in eam gentem studium postulare. Hæc cum dixisset, silentio facto, oculi, aurèsque in eum omnium defixi, in-

» tentique sunt, & ille ita est orsus : Exarsit, viri
» Poloni, ingens nobiscum & Turcarum gente bel-
» lum, & nisi Barbarorum artes, quibus singuli,
» disjunctique appetimur, maturè intelligantur, pe-
» riculosum Christianæ Reipublicæ; neque enim
» illata Venetis arma, non æquè aliis indicta Chri-
» stianis populis esse existimari debet, cum illi
» haud Imperio, quàm sacris, ac religionibus no-
» stris infestiores hostes sint. Quod sentiens Pius
» quintus Pontifex Maximus, cujus hæc est pro-
» pria cura, publicæ incolumitati, salutique prospici-
» cere, non solùm ipse cum Philippo Rege Hispa-
» niæ, & cum Venetis fœdus percussit, sed reli-
» quos quoque Reges, populósque invitatum, sol-
» licitatumque in hujus societatem fœderis misit.
» Et vos imprimis, Poloni, gloriosi, ac pii belli fo-
» cios expetit, cum propterea quòd virtuti vestræ plu-
» rimùm fidit, tum quia vos quantò propiorem,
» magisque expositam hosti terram incolitis, ma-
» júsque inde salutis, ac libertati vestræ periculum
» imminere intelligitis, tantò promptiùs cum cæte-
» ris juncturos arma sperat, quæ sponte vestrà ob-
» jecta semper, atque infesta Barbaris, ac sævis na-
» tionibus pro Christiano nomine habuistis. Non
» enim animum vobis, Poloni, profligandi bello
» Turcas, atque hanc pestem lateri vestro adhæren-
» tem extinguendi, non studium propagandi fidem
» Christianæ pietatis defuisse vnquam scimus; sed
» tempus, ac fortunam expectatam, cum Chri-
» stiani nominis Reges, populique viribus, animis-

que conjunctis ad opprimendum tandem com-
munem hostem confurrexissent. Hæc nunc vo-
bis optata occasio offertur. Selimus ingenitâ stirpi,
ac sanguini ejus in Christianos rabie, perfidiâque
abruptâ pace, quam paulò antè sanctissimo jure-
jurando (si quid modò sanctum Barbaris est) cum
Venetis renovarat, Cyprum insulam bello est ag-
gressus; sperans scilicet Christianos propriis vt
antea distinctos odiis nihil se commoturos, ita si-
bi facultatem Venetos aliorum auxiliis destitutos
opprimendi futuram. Verùm adnitente Pontifi-
ce Maximo, Philippus cujus opes per se sustinen-
do bello sunt pares, arma secum, & cum Venetis
confociavit, Cæsar, Germanique idem parant,
Sebastianus Rex Lusitaniæ ultro se socium piæ
militiæ offert, neque Galli, quamvis longè di-
stant à Turcis, eorûmque fœdere attineantur,
non magnam spem sui faciunt. Ad hæc navali
prælio attritæ hostium vires sunt, & multi Græ-
ciæ, ac Macedoniæ populi post victoriam Chri-
stianæ classis sustulere animos, & nisi nos ardori
eorum defuerimus, rebellionem pollicentur; vt
si hanc elabi è manibus occasionem Christiani
patiamur, tum existimare sit iratum nobis Deum
mentem eripuisse. At pax Polonis, atque amici-
tia cum Turcis manet mutuo jurejurando firma-
ta, à qua neutris salvâ religione discedere fas est.
Quâ fide Turcæ amicitias colant, sempërque co-
luerint, docent domitarum ab ea gente Provin-
ciarum annales, quas dolo, ac perfidiâ plures,

→ *distintos*
ex conjectura
A.R. Possini

» quàm armis subegisse satis constat: & ne vetera
» scrutemur, dicerem Venetos, quantum Barbaro-
» rum fidei credendum sit, documento nobis esse
» posse, nisi vos ipsi aliis esse possētis. Nec recen-
» sebo nunc Bialugrodum, frequens ad ostium
» Tyræ oppidum, vobis injuriâ, ac fraude Turca-
» rum ademptum, & duo item oppida in ipsa Po-
» dolia contra fœdus capta, ac permunita. Antiqua
» hæc sunt; præsentia, ac nota pendamus. Supe-
» riori anno ante navalem pugnam, causati nescio
» quam tributi (sic enim ipsi in nominis vestri con-
» tumeliam appellant) pensionem non solutam à
» vobis Scytharum Regi esse, Scythas ipsos in Polo-
» niam immiserunt. Ipsi scitis, quam vastitatem
» fertilissimis Russiæ, ac Poloniæ agris rapacissimæ
» feræ intulerint, quot captivorum millia in fœdam
» servitutum abduxerint. Idem facturi hoc quoque
» erant anno, nisi navalis victoria intercessisset; nam
» quadraginta millia eorum in vltiori ripa Bory-
» sthenis confedissee, omnes nuper nuncii attulere,
» quos transitu fluminis, non hyemis expectatio, sed
» novum Selimi imperium nihil post amissam clas-
» sem in Polonia irritandum ducentis prohibuit.
» Scythico bello dilato, quo turbari apertè fœdus vi-
» deri poterat, Valachiam occupare aggressi sunt, vn-
» de legitimo Principe expulso, nullius criminis,
» præterquam nimii in Polonos studii, ac fidei reo,
» nequissimum servorum Tyranni, desertorem Chri-
» stianæ pietatis, infelici Provinciæ dominum im-
» posuere, Turcarum non profanos modò colentem

religionis ritus, sed crudelitatem, avaritiam, li-
 bidinem exercentem, & quod vestra quanti in-
 terfit profectò vos intelligitis, illorum jussis, nu-
 tibúsque servientem. Sigismundus pater, Rex om-
 nibus sapientiæ laudibus clarissimus, magnam sem-
 per curam habuit, vt is Valachiæ imperaret, qui
 non modò Christianarum partium, si quando
 hæc fortuna incidisset, futurus esset, sed qui sibi,
 atque huic Regno certis fœderis legibus obstrin-
 geretur; & sui fines à Turcarum finibus illâ interje-
 ctâ Provinciâ disternerentur. ~~Hanc~~ Valachiam *Nunc*
 qui obtinet, non addictus modò Turcis est, sed
 prorsus inimicus, infensúsque Polonico nomini;
 quippe quem non fugiat, Bochdanum æmulum
 suum præsidio vestro fultum ad se oppugnandum
 nuper Tyram trajecisse, ac vestris Nunciis, litte-
 rísque nunc maximè Valachos in se sollicitari.
 Hoc loco vtrumque vobis pendendum est, vio-
 laverintne Turcæ pacem, qui contra fœderum
 pacta hominem circumcisum Valachiæ dominum
 fecerint, eique militare præsidium, quo se, Re-
 gnúmque adversùs vos tutaretur, miserint: an vio-
 lata culpam in vos rejecturi sint, qui Bochdanum
 vi, atque armis reducere in Regnum conati estis.
 Labare certè jam pacem constat, cùm illi post re-
 ductas è Valachia vestras copias, vltro in Russiæ fi-
 nes incurrerint, captivos, prædas, incendia, aliá-
 que hostilia fecerint. Jam vobis edendum erit, pu-
 blicóne consilio, an privatâ necessitudine Boch-
 dano exercitum ad recipiendam Valachiam tra-

» dideritis : si publico decreto factum fateamini,
» turbata pax, eversumque haud dubiè fœdus est ;
» sin à publica fraude omnem in privatas necessi-
» tudines culpam contuleritis, ne ipsi quidem Turcæ,
» cùm commodum fuerit, sanctum id fœdus habi-
» turi sunt, quod privatis turbasse noxæ non fuerit.
» At Nuncii post id factum à Selimo ad vos missi,
» litteræ solito etiam clementiùs scriptæ, atque om-
» nia pro pristina amicitia facta sunt. Id verò quam
» in partem interpretemini etiam atque etiam, Po-
» loni, considerate. Unde enim hæc repentiè Bar-
» baris comitas ? Quò tumidis, & supra mortalita-
» tis modum efferre se superbiâ, ac vaniloquentiâ
» solitis blanditiæ ? Scilicet vestrum hoc, non suum
» esse tempus norunt, verentur, ne eo utramini,
» avertère à vestra occasione, & ficto amicitiaæ no-
» mine sopire vos volunt, & quos bello non au-
» dent, pace oppugnare student. Quò blandiùs
» agunt, quò magis sui dissimiles sunt, eò majorem
» irarum molem pectoribus claudunt, suumque tem-
» pus cauti opperiuntur, vestrum vobis eripere stu-
» dent. Interea Regni vestri claustra occupant ; ne-
» que enim Valachiam per se peti ab illis existima-
» re debetis, cujus Regulos multò antè stipendiarios
» habuerunt. Hunc in Poloniam gradum sibi fa-
» ciunt, & ne quid auctoritatis in ea Provincia vos
» habeatis, præcavent. Hinc illa expulsio innoxii
» adolescentis, cui quid præter vestram amicitiam
» objectum est ? Nolite, Poloni, expectare, dum Co-
» thino occupato, munitoque, vos non solùm
Va-

Valachiæ spe excludant, sed Camenitio timere
 affiduè cogant; si enim, quod vos non fugit, pro-
 ximis annis Alexandrum hujus Bochdani patrem
 ad recuperandam Poveciam sollicitarunt, quid
 facturos putetis, cum Valachiam ipsi in potesta-
 te habebunt? Et quis prohibet, si vos desides, &
 nihil commoventes viderint, quin Transsylvaniam
 quoque in eandem servitutem trahant, ac Re-
 gnum inde vestrum ita cingant, ut sævissimos,
 & cupidissimos hostes affiduè in cervicibus ha-
 bere cogamini? Hæc cum ita sint, etsi bellum
 expetendum non est, sapientiùs tamen facere vi-
 dentur, qui ejus impendentem necessitatem an-
 tè capiunt, suoque tempore utuntur, quàm qui
 cunctando, ac prolatando suam occasionem ho-
 stibus tradunt; prudentium enim est imminen-
 tia prospicere, ut occurrant, impendensque ma-
 lum remediis antevertant. Data vobis occasio
 est, qualem majores vestri sæpè expetiverunt, eam
 si abire patiamini, (falsus utinam vates sum) valdè
 vereor, ne serò vos nimii quietis, atque otii studii
 pœniteat, serò me vera monuisse prædicetis. Sigif-
 mundum quidem patrem ultimâ senectâ dicere
 solitum accepi, nihil se in vita magis optasse,
 quàm ut hunc diem videret, cum consentientes
 Christiani Principes Turcas bello aggrederen-
 tur; tum profectò se omnibus hominibus testa-
 tum fuisse facturum, voluntatène, an necessitate
 Turcarum amicitiam coluisset: huic voto illam
 ab amantiſſimo suorum Rege subjectam fuisse

Qq

» vocem, florentissimum quidem se, atque multis
 » auctum rebus, sed immanibus Turcarum opibus
 » obnoxium, expositumque Regnum filio tradi-
 » turum. Nimirum inveteratæ prudentiæ senex in-
 » tellexit, nunquam Polonos in stabili, ac tuta li-
 » bertate futuros, dum gentem naturâ hostem,
 » tempore modò non inimicam, tam infidam, tam
 » validam, tam propinquam haberent, & versu-
 » ram aliquando in hoc Regnum Barbarorum tem-
 » pestatem, quam hæctenus varii temporum, & cu-
 » piditatum impetus aliò averterunt. Hoc peracuti
 » senis vaticinium vel charitate optimi Regis, vel
 » auctoritate sapientissimi viri plurimum apud vos
 » ponderis habere debet, ad oblatam divinitus fa-
 » cultatem frangendi nimias importuni Tyranni
 » opes non omittendam. Nec duci vos, fallique
 » specie falsâ societatis patiendum, quâ tantisper,
 » dum aliis bellis distinentur, illigatos habere vos
 » illi volunt. Sed ut idem sæpiùs repetam, secum
 » quisque geri existimare debet, quodcumque
 » cum Christianis à Turcis geritur bellum: & om-
 » nibus quidem, & vobis imprimis ipsum commu-
 » nis exitii periculum satis causæ esse videtur, cur
 » arma in communem hostem sumantur. At quid
 » vos moretur, post partam eam victoriam, quâ
 » pulsus possessione maris hostis, terrestrium copia-
 » rum robur maritimis oris, quantum Græciæ,
 » quantum Asiæ, atque Syriæ littora ambiunt, cu-
 » stodiendis, præsidis que formandis dissipaturus
 » sit? ut si quæ classibus, quæ terrestribus exerciti-

Firmandis

bus ab Ungaria, Polonia, Dalmatia, Christiani
 aggrediantur, dubitare nemo possit, quin brevi
 exacturi Europâ Barbaros simus. Sed proponite
 tum vobis nullum esse inter Christianos fœdus,
 nullam adversùs Turcas societatem, neminem vos
 ad eam invitare, & Regnum hoc à Turcis bello
 peti, quod aliquando facturos apparet; vtrum
 tantas esse Poloniæ vires putatis, quibus per se si-
 ne aliorum ope sustinere vim hostium possit? an
 si soli relinqueremini, pares fore vos Turcis non
 speratis? Si eæ vires vestræ sunt, vt vestris co-
 piis subire vos Turcicum bellum posse confidatis;
 quem campum parandæ gloriæ majorem expe-
 ctetis, quàm cum à Christiana Republica peri-
 culosissimum bellum vi, ac virtute vestrâ propul-
 sare possitis, & cum singulari fama Polonici no-
 minis Imperii vestri terminos longissimè profer-
 re? Sin resistere ipsi invadentibus toto conatu
 belli vos Turcis non posse solos sentitis; profe-
 ctò ni tam vilis vobis vestra libertas esset, vt in
 voluntariam concedere servitutem nihil pensi ha-
 bituri essetis, aliorum imploranda auxilia, & sin-
 guli adeundi, ac rogandi Reges, & ad societa-
 tem belli ciendi, inflammandique forent, quos
 si vobis Deus junctos inter se fœdere offerret,
 certè pro summa id felicitate duceretis. At non
 solùm juncti fœdere Principes, sed clarissimæ vi-
 ctoriæ fructus vltro vobis offeruntur. (nam nisi
 vestro tempore suscipiatis, alieno habituros ali-
 quando vos cum Turcis bellum dubium non est)

Qq ij

» At cujus victoriæ ? Quâ hostes Imperio maris,
» quo Europæ Imperium contineri omnium sæcu-
» lorum judicio constat, depulsi sunt. Cujus si nos
» victoriæ segni cunctatione fructum corrumpimus,
» & hostem reficere maritimas vires, & amissam
» maris possessionem repetere sinimus, haud pro-
» fectò scio, an non vicisse satius fuerit. Nam ces-
» sando brevè, & æquè validum, & multò quàm
» antea infestiorẽ habituri hostem sumus; nec
» periculo propior quispiam est futurus, quàm qui
» maximè opportunus terrestri bello fuerit. Et vos
» salutem vestram præsentì paci ab infidelium ho-
» stium fide pendenti creditis ? Equidem Deum
» precor, vt vestra vos credulitas non fallat, sed ex
» his, quæ gesta nunc in Valachia sunt, magnope-
» rè vereor, ne aut opinione vestrà maturiùs trans-
» isse Tyram Turcas accipiatis, aut motum in eo-
» rum jam animis bellum tandiu non sentiat, &
» donec tanquam ignis cuniculo admotus, paulatim
» serpens in magnum mox incendium, ruinamque
» erumpat. At multa vos à suscipiendo tanti disci-
» minis bello deterrent. At primùm nulli magno
» negotio aggrediendo non multæ oboriuntur dif-
» ficultates, quas ipsum postea agenda rei studium
» tollit: deinde cùm incensa ardet domus, & vr-
» gens constrepat flamma, nemo se vt ornet, vt
» comparet, moratur; sed quisque vel nudus, vel
» æger quantum potest, se periculo proripit. Hostis
» in finibus est, intrat etiam, & populatur vestros
» agros; sive progrediatur longiùs, & facere vim

pergat, prohibendus; siue inhibeat, & se Vala-
 chiã contineat, timendus eò magis, quòd tan-
 quam aries, major ex ipso receptu impetus infe-
 retur: vt vestra nunc deliberatio esse videatur,
 non an verum bellum cum Turcis habeatis, sed v-
 trum vestro, an illorum tempore geratis; vtrum
 impendenti de libertate, ac salute vestra certa-
 mini obviã eatis, dum distractã, comminutã
 que hostium vires haud dubiam victoriam polli-
 centur; an dulcedine præsentis otii capti, even-
 tum alieni periculi spectantes, sine vllius gratia
 victoris præmium sitis. Habendum aliquando est
 vobis, Poloni, bellum, neque differendo avertitis,
 sed vt cum paratiore, ac validiore hoste geratis,
 facitis. Quò magis miror esse, qui præsentem, et
 si dubiam, nec diu duraturam pacem ita antefe-
 rant belli consiliis, vt pro hac ipsa brevis, ac
 solliciti temporis vsura nihil cogitent, in quantam
 se curarum, ac discriminum molem conjiciant.
 An ergo bellum, bellique curas ita, Poloni, hor-
 rebitis, vt salutem vos alienæ libidini obnoxiam
 ducere non sentiat, & si sentitis, non servitu-
 te gravius feratis? An verò libertatem vestram
 vel morte vindicandam non putatis? An id agi-
 tis, vt dum ipsi præsentem pace fruamini, nihil pen-
 si habere credamini, si omnem belli tempestatem
 in liberos vestros rejiciatis, quòd ipsum tamen
 consecuturi non videmini? An in privato pater
 quisque familias, vt patrimonium filiis explica-
 tum, constitutumque relinquat, & ne qualis, ne

Qq iij

» qua controversia eos turbet, tanto studio, operé-
» que sollicitus laboret? Senatus, qui patriam cu-
» ram omnium gerat, vt communium liberorum,
» ac posterorum incolumitati, salutique prospicia-
» tur, ac tuta iis, atque integra libertas relinqua-
» tur, non æquè anxius curet? Sed esto, nullum sit
» à Turcis præsens periculum, quod est tamen ma-
» ximum, certam, exploratamque Poloni habeant,
» habiturique sint pacem. Ipsa est Respublica ve-
» stra ita ad belli artes, ad militiæ studia omnis
» instituta, vt isto amore nimio pacis jam depravari
» incipiens, verendum magnoperè sit, ne diutino
» otio penitus corrumpatur; vt enim validum, ac
» robustum corpus si in ignava, ac inertiquiete
» habeas, contabescit, gravésque contrahit morbos:
» ita Respublicæ nisi in eadem disciplina, iisdem-
» que artibus retineantur, ad quarum vsum insti-
» tutæ sunt, tanquam humana corpora ægrotant,
» & luxu, & licentiâ corruptæ graves seditionum,
» ac discordiarum morbos contrahunt; cuius mali
» magna Poloniam concepisse semina, vos ipsi sine
» mea commemoratione intelligitis. Horum om-
» nium medicinam belli, atque armorum studium
» diuturnâ vobis disciplinâ, ac propè naturâ infi-
» tum præbebit. Hoc enim Poloni vestrum est cur-
» riculum, hæc gloriæ materia, hæc exercitatio,
» his studiis convaluistis, his robur, hoc tot Provin-
» ciarum in vnum Regnum, corpusque subacta-
» rum assumpfistis. Scilicet maiores vestri à quibus
» parta hæc sunt, non in computatione, & convi-

viis, sed in equis, in laboribus juventutem ha-
 buere. Non vter plus vini simul ebiberet, majo-
 ráque exhauriret pocula, sed vter cursu alios an-
 teiret, vter arcu certiùs figeret, vter equis, ar-
 mísque præstaret, certamen erat. Non denique
 domi per voluptates, sed in castris per virtutes
 opes, honorésque parabantur, nec aliam laudem,
 laudísve præmium vllum norant, quàm militiæ mu-
 nera impigrè, fortitèrque obire. His artibus ad
 dignitatem, ad hanc bellicæ virtutis famam ma-
 jores vestri pervenere, quâ Polonicum nomen
 & finitimis nationibus terribile, & longinquis
 clarum, illustréque fecerunt. Verùm si ne hæc
 quidem revocandi præscam disciplinam, & Rem-
 publicam in quibus crevit, artibus retinendi sa-
 tis justa causa videtur, cur in publicam Christia-
 næ fidei causam pro communi salute non de-
 scendatis? Tum illud cum animis vestris reputate,
 vestræne intersit vincere, aut vinci Christianos.
 Nam si iis victis, subactísque, ne vos quidem sal-
 vos fore intelligitis, bellantes certè non ipsorum
 solùm, sed vestrâ etiam causâ juvare ope, auxi-
 lióque debetis, ne cadentibus illis, vnâ vestrum
 Regnum eodem casu impulsum ruat. Si autem
 victores nos hujus belli futuros creditis, cur non
 multò libentiùs, promptiùsque eadem arma,
 eumdémque conatum ad victoriæ societatem con-
 feratis, quem fulciendæ ruinæ adhibitori fuissetis?
 Proinde memores rerum à majoribus vestris
 gestarum, memores beneficiorum, quæ à Deo

» accepistis, memores salutis, dignitatísque vestrae,
 » hæc corporum, hæc animorum robor, tantam
 » virorum, equorum, com meatuum copiam grati
 » Deo ipsi reddite, Deum jubentem capeffere pium
 » bellum adversus Christianæ pietatis hostes, vo-
 » bisque præclaram testandæ virtutis, propugnandæ
 » Imperii occasionem aperientem audite. At
 » si deserere patriam, deserere parentes nefas duci-
 » mus, reputemus animo, quo nos scelere obliga-
 » turi simus, si JESU CHRISTI causam neglexeri-
 » mus, si ejus sacra, cultum, numen oppugnantibus,
 » feris, atque internecinis hostibus non ob-
 » stiterimus. Ego quidem ipsum oro, atque obse-
 » cro JESUM CHRISTUM Deum, ut vestras,
 » Regisque mentes in tantæ rei deliberatione ita
 » regat, ut nihil, nisi quod cum ipsius Dei majestate,
 » cum vestra, vestrique Regni amplificatione, ac de-
 » nique cum Christianæ Reipublicæ utilitate conjun-
 » ctum sit, statuatis, ut aliquando non infidam, &
 » alieno arbitrio obnoxiam pacem habeatis, sed
 » libertate stabili, suisque nixâ viribus & ipsi frua-
 » mini, & posteris vestris tradatis. Oratio Legati
 » ipsis quoque qui Turcica arma, bellumque horrebant,
 » pudorem, dubitationemque injecerat, & si
 » res relata ad Senatum fuisset, rejici bellum sine ma-
 » gnis contentionibus non poterat; adeo multi
 » quotidianis Commendoni sermonibus imbuti
 » Christianorum fœderi, ac societati studebant. Sed
 » Regis morbus in dies ad tabem, periculumque
 » vergens omnium animos, ac ipsius quoque Com-
 » men-

mendonii curam ab aliis rebus in se avertit, quòd neque liberi Regi, neque ex Regia stirpe certus successor, si fato Rex concessisset, ullus erat. Et eodem tempore Pii V. Pontificis Maximi mors sanè importuna Reipublicæ intercesserat. Et quamquam Romani Patres salubri festinatione Gregorium XIII. postridie quàm se conclavibus incluserant, Pontificem Maximum renunciarunt; tamen contraxerat ea res, suspenderátque novi Principis expectatione omnium animos, atque ipsorum quoque Venetorum spes, ardórque ad bellum morte Pii magnoperè resederat. Sed Gregorius statim certis tabellariis per dispositos equos in Poloniam missis, Commendono scripserat, ut & causam fœderis ne desereret, & nunciato per eos dies Romam Augusti morbo, si mori eum contingeret, ut ipse novi Regis comitiis interesset, ac si Poloniâ jam decessisset, ejus rei causâ regrederetur, præceperat.

FINIS LIBRI TERTII.

Rr